

Ο αρχαιολόγος Άγγελος Δεληβορριάς

*Ο Άγγελος Δεληβορριάς στην ταράτσα του κεντρικού κτηρίου του Μουσείου Μπενάκη τον Νοέμβριο του 2017
(Η Καθημερινή, 29 Απριλίου 2018).*

Πριν από επτά μήνες, στις 24 Απριλίου, έφυγε από τη ζωή ο ακαδημαϊκός και ομότιμος καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Άγγελος Δεληβορριάς. Μολονότι η ζωή και η δράση του συνδέθηκαν «τέταρτον του αιώνας» με το Μουσείο Μπενάκη, το οποίο αναμόρφωσε εκ βάθρων και επέκτεινε με αρκετά προσαρτήματα, δεν έπαψε να ασχολείται με την κλασική αρχαιολογία. Έτσι το 1977 βρέθηκε για μελέτη στο Λονδίνο, το 1979 στο Μόναχο, το 1980 στις συλλογές ελληνικών αρχαιοτήτων των μουσειακών κέντρων των ΗΠΑ, το 1983 και το 1988 στο Πρίνστον, το 1986 και το 1993 στο Βερολίνο, το 1989 στο Μουσείο Jean Paul Getty

του Μαλιμπού. Έκανε διαλέξεις και έλαβε μέρος με ανακοινώσεις του σε πολλά συνέδρια στη Νέα Υόρκη, στο Αμβούργο, στο Βύρτσμπουργκ και στο Όσλο, στο Πρίνστον, στη Φιλαδέλφεια, στην Ουάσιγκτον, στο Μόναχο, στο Λούβρο, στο Βερολίνο, στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, κ.α. Επιστημονικά άρθρα και συναφείς μελέτες του έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικές και σε διεθνείς εκδόσεις. Η αναγνώρισή του ως αρχαιολόγου ήταν τέτοια που να ανήκει στα μέλη του Συνδέσμου Γερμανών Αρχαιολόγων και του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου.

Καταγόμενος από το μαστοροχώρι Λαγκάδια της Αρκαδίας, γεννήθηκε το 1937 στην Αθήνα. Σπούδασε από το 1956 Ιστορία και Αρχαιολογία

στη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ κοντά στον Γεώργιο Μπακαλάκη (1908-1991). Αποφοίτησε από τη Φιλοσοφική Σχολή του ΕΚΠΑ. Συνδέθηκε με τους σπουδασίους αρχαιολόγους-ιστορικούς της τέχνης Μανόλη Ανδρόνικο (1919-1992), Γιάννη Μηλιάδη (1895-1975), Γιάννη Παπαδημητρίου (1904-1963) και Μαρίνο Γ. Καλλιγά (1906-1985).

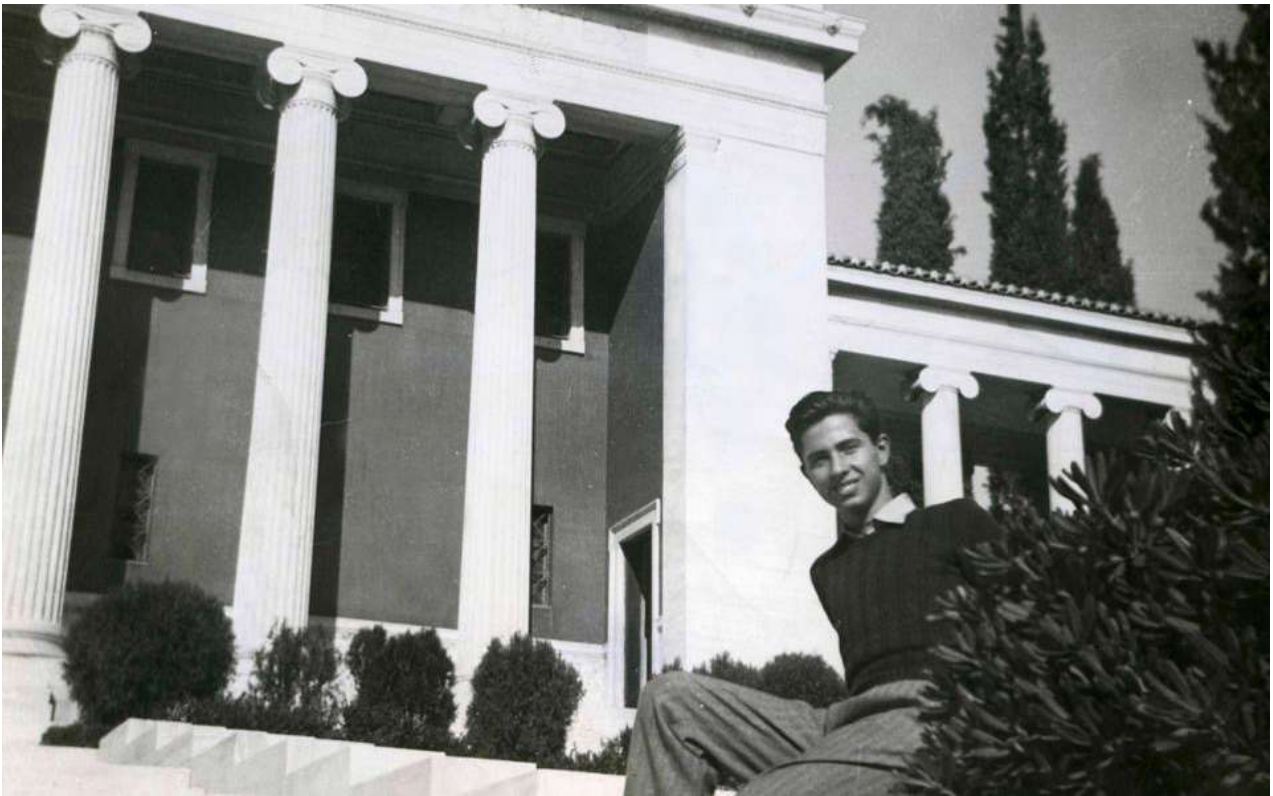
Το 1964 άρχισε μεταπτυχιακές σπουδές Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Φράμπουργκ στο Μπράϊσγκάου με καθηγητή τον Walter-Herwig Schuchhardt (1900-1976). Το 1965 διορίστηκε, μετά από επιτυχείς εξετάσεις, στην Αρχαιολογική Υπηρεσία. Υπηρέτησε πρώτα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας υπό την καθοδήγηση του φωτισμένου ζεύγους Καρούζου, του Χρήστου (1900-1967) και της Σέμνης (1897-1994), κατόπιν στις Αρχαιολογικές Περιφέρειες Αχαΐας και Αρκαδίας-Λακωνίας, όπου συνυπηρέτησε με τον ομότιμο καθηγητή Ιστορίας της Τέχνης στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ Νίκο Ζία (1939). Συμμετέσχε επίσης σε ανασκαφές στην Ακαδημία Πλάτωνος, στο ιερό της Νύμφης νοτίως της Ακροπόλεως, στο ιερό της Αρτέμιδος Βραυρωνίας και στην Αχαΐα. Διετέλεσε προϊστάμενος της Ε' Αρχαιολογικής Περιφέρειας, που έδρευε στη Σπάρτη. Το 1969 παραιτήθηκε και, με υποτροφία του ιδρύματος Alexander von Humboldt, άρχισε τη διδακτορική διατριβή του στο Πανεπιστήμιο της Τυβίγγης, την οποία και υποστήριξε το 1972, με καθηγητές τους αρχαιολόγους Ulrich Hausmann (1917-1996) και Werner Fuchs (1927-2016). Κατά το διάστημα 1972-73 συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης και στην Ecole Pratique des Hautes Etudes με καθηγητές τους αρχαιολόγους Jean Marcadé (1920-2012) και Roland Martin (1912-1997). Στη Λακωνία θα επιστρέψει, δεκαετίες μετά, για να εξακολουθήσει τις ανασκαφές του στο ιερό του Αμυκλαίου Απόλλωνος. Η έρευνά του αποκάλυψε μέλη του περίφημου θρόνου του θεού, που έκαναν δυνατή την πιο ακριβή αναπαράσταση του μνημείου. Μελέτησε ακόμα τη σχετική μυθολογία, τις επιγραφές, την κεραμική, τα νομίσματα και κατόρθωσε να φωτίσει την ιστορία του ιερού από τα αρχαιότερα χρόνια έως τη Ρωμαιοκρατία.

Είχε τη χαρισματική εκείνη όραση να ταυτίζει μέλη αγαλμάτων και να τα ανασυνθέτει, όπως έκανε με το γυναικείο σώμα του ναού της Αλέας στην Τεγέα που το συσχέτισε με το κοσμολογητο κεφάλι της Υγείας στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και το απέδωσε στον Σκόπα. Μολονότι δεν έπαψε να ενημερώνεται στην Αρχαιολογία,

Ο Άγγελος Δεληβορριάς, φωτογραφία από αφιέρωμα της εκπομπής «Μονόγραμμα» του Γιώργου και της Ηρώς Σγουράκη (1985).

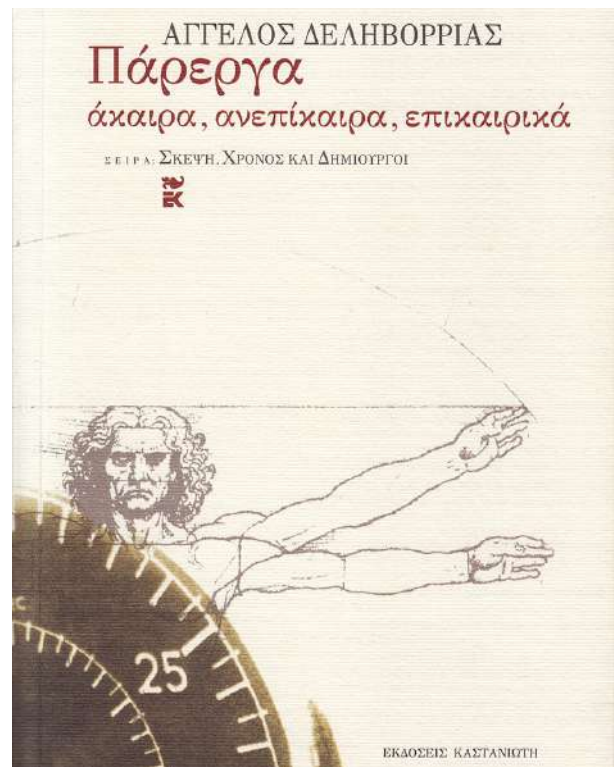
στην Ιστορία της Τέχνης και στη Μουσειολογία, εφάρμοζε το ηρακλείτειο λόγιο «πολυμαθία νόον ου διδάσκει»... Γνώριζε να αξιολογεί ορθά τα πράγματα και πρόβαλλε το όραμά του. Τα κείμενά του παραμένουν υποδειγματικά ως προς τη χρήση της γλώσσας. Έλεγε: «Ανοίξτε και κανένα βιβλίο», βεβαιώνει ο αδελφός του, πολιτικός μηχανικός και συλλέκτης ελληνικών χαρακτηρισμών, Ανδρέας (1940) σε βιβλίο του το 2016. Ειδικά το εκτεταμένο λήμμα του για την Αφροδίτη στον δεύτερο τόμο του *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)* το 1984 συνεισφέρει πολλά, ο τόμος *Πάρεργα. Άκαιρα, ανεπίκαιρα, επικαιρικά*, που εκδόθηκε το 2003, διατηρεί αμείωτη την αντοχή

Ο Άγγελος Δεληβορριάς νέος έξω από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα (Γεννάδειο Βιβλιοθήκη) (Η Καθημερινή, 29 Απριλίου 2018).

του, ενώ το βιβλίο του για τη ζωφόρο του Παρθενώνα το 2004 αναλύει εξαιρετικά το θέμα του. Στην κατακλείδα μελέτης του δημοσιευμένης σε αφιερωματικό τόμο για τον ακαδημαϊκό, τότες διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη, με συμβολή στην έρευνα της βυζαντινής, της μεταβυζαντινής και της νεώτερης ελληνικής τέχνης, Μανόλη Χατζηδάκη (1909-1998) το 1991 εκθέτει ο ίδιος τα άγχη και το ευτύχημα του επιστήμονα των ανθρωπιστικών σπουδών: «Μπλεγμένα ερωτήματα, πολλά τα ανεξιχνίαστα μυστικά κι ακόμα πιο πολλές οι αντιστάσεις των αντικειμένων. Πολλές είναι και οι αδυναμίες του ερευνητή, όχι μόνο γιατί του έλειψαν τα επαρκή γνωστικά εφόδια, αλλά γιατί δεν τον ευλόγησε η ξεχωριστή εκείνη χάρη, που θα διευκόλυνε την επικοινωνία του με τα πράγματα. Σ' αυτό οφείλονται κατά πολύ τα μεγάλα ποσοστά της υποθετικότητας και της φαντασίας που βαρύνουν, περισσότερο ίσως απ' όσο θα 'πρεπε, την όλη ερμηνευτική προσέγγιση. Υπάρχει ωστόσο ως

Εξώφυλλο βιβλίου του Άγγελου Δεληβορριά από τις εκδόσεις Καστανιώτη (2003).

Σκίτσο του Άγγελου Δεληβορριά από τον Δημήτρη Χαντζόπουλο (Η Καθημερινή, 29 Απριλίου 2018).

αντιστάθμισμα μια πραγματικά παρήγορη σκέψη: ότι σε επιστήμες πολύ πιο “επιστημονικές” –πολύ πιο αβέβαιες δηλαδή για την “αντικειμενικότητα” των πορισμάτων τους– αυτά τα ίδια ποσοστά ενεργοποιούν συχνά τις κινητήριες δυνάμεις των νέων προβληματισμών, χαράζοντας παράλληλα και τους προσανατολισμούς των μελλοντικών στοχεύσεων».

Για τον Άγγελο Δεληβορριά ισχύουν όσα ο ίδιος έγραφε το 1995 σε αφιερωματικό τεύχος του περιοδικού *Η Λέξη* στον Μανόλη Ανδρόνικο: «δεν έβλεπε την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης σαν μια συρραφή από φαινόμενα ανεξάρτητα προς την παράλληλη Ιστορία του Πολιτισμού, προς την Ιστορία δηλαδή των Ιδεών και την εποποιία που συνθέτει ο αγώνας της έκφρασης, της αίσθησης και της γνώσης. Δεν αντιμετώπιζε, μ’ άλλα λόγια, τα επιτεύγματα του πνεύματος στην περιχαρκαυμένη τους αυτοτέλεια ως γεγονότα καθεαυτά, αλλά μέσα από το πρίσμα του εσωτερικού λόγου που συνέχει τα επιμέρους, για να συγκροτήσει εν τέλει το ευρύτερο υπέδαφος της ανθρωπιάς του ανθρώπου. Έτσι εξηγείται και η αφοσίωση με την οποία υπηρέτησε πιστά το εκπαιδευτικό ιδεώδες,

όχι μόνο από τις πανεπιστημιακές έδρες ή τις αίθουσες των ομιλιών, αλλά και από τις τακτικές στήλες των εφημερίδων. Όχι μόνο μέσα από τα πιο εξειδικευμένα ενδιαφέροντα των αναζητήσεών του, αλλά και με τα ανακουφιστικά εκείνα σπρίγματα που έχει απόλυτη ανάγκη η ανθρώπινη φύση για να ανθίσει: την ποίηση και την μουσική, το θέατρο και τον κινηματογράφο, την ζωγραφική και κάθε άλλη εκδήλωση του πνεύματος και της τέχνης, τον θεωρητικό στοχασμό και, κυρίως, τον δημιουργικό διάλογο». Η απώλειά του γίνεται, στις μέρες μας, οδυνηρή! Πολύ περισσότερο δυσβάστακτη για τον κόσμο των αρχαιολόγων, καθώς μονογραφία που ετοίμαζε για τον Φειδία έμεινε ημιτελής...

Δημήτρης Παυλόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών